дослідницької уваги на взаємодії соціальної структури, соціальних практик конкретних індивідів та їхній антропологічній інтерпретації" [7].

Персональну стратегію особистості в епоху середньовіччя, негативним зразком якої є життєва доля Ганни Монтовт, письменник пояснює її суспільним досвідом: "що стосується добрих моральних засад, то молодій дівчині… ні в кого було їх перейняти. Ні сам батько, ні ті люди, з якими він знався й товаришував і які завжди гостювали в його домі, не годні були дати їй добрий моральний приклад" [5, 105]. Крім того, в результаті життєвих перипетій героїня повісті стає беззахисна перед сваволею, заснованою на правових підставах. Ідеться про те, що вона, перебуваючи уже в четвертому шлюбі за нелюбом і нелюдом, у свої п'ятдесят виглядаючи як столітня баба, з перебитими ногами, так і не змогла отримати розлучення: "…біскуп розводу їм не дав, а вирік такий декрет: "Повинен пан Згличинський перепросити малженку свою, а перепросивши, обручити трьома шляхтичами, що вже від того часу має він у малженстві з малженкою своєю добре мешкати" [5, 150].

Отже, маємо цілісний і переконливий художній аналіз документального масиву про життя окремої людини в епоху Середньовіччя. Історико-документальна художня повість, зразком якої є "Ганна Монтовт" О.Левицького, засвідчує появу в кінці XIX ст. на українських теренах нового типу художньої літератури на історичну тематику, подальше дослідження якого надає перспективу висвітлення рис правової і культурної парадигми середньовічного українства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран Є. Українська історична проза другої половини XIX – початку XX ст. і О.Левицький: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук / Євген Михайлович Баран. – К., 1994. – 20 с.
2. Баран Є. Спільне і відмінне в історичній прозі Михайла Старицького і Ореста Левицького / Є.Баран // М.Старицький: Творче обличчя і місце в національній культурі: Тези доповідей. – К., 1990. – С. 44-47.
3. Сарбей В., Москвич Л. Академік УАН Орест Іванович Левицький (1848-1922 рр.): Життєпис, бібліографія його праць і праць про нього / В.Сарбей, Л.Москвич / [Ред. В.Смолій]. – К., 1998. – 151 с.
4. Левицький О. (1848-1922): Біобібліографічний покажчик / Полтавський краєзнавчий музей: Образотворчо-краєзнавча асоціація "Українська лінія" / [Авт. уклад. В.Мокляк]. – Полтава, 1993. – 112 с.
5. Левицький О. Ганна Монтовт: Історична повість / Орест Іванович Левицький // На переломі: друга половина XV – перша половина XVI ст. [Упоряд. і передм. О.Русиної]. – К.: Україна, 1994. – С. 96-152.
6. Лабур О. Жіночий фактор в системі суспільних відносин в Україні (XVI-XVIII ст.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук / Ольга Володимирівна Лабур. – Одеса, 1999. – 16 с.
7. Старченко Н. Становище жінки-шляхтянки на Волині другої половини XVI – початку XVII ст.: Майновий та правовий аспекти: Дис… кандидата історичних наук / Наталя Петрівна Старченко. – К., 2001. – 225 арк. / http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/22210.html

УДК 811.161.2:35.088

ІСТОРИЧНА ДОСТОВІРНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ ТА В НАУЦІ

Козлов А.В., д. філол. н., професор

Криворізький державний педагогічний університет

У статті досліджено принципи й методи, на яких повинна будуватись історична достовірність твору літератури зокрема. Автор акцентує увагу на тому, що тільки комплексний підхід до виображення історичності твору дасть можливість впевнено говорити про його достовірність.

Ключові слова:історичність, історична достовірність.

Козлов А.В. ИСТОРИЧЕСКАЯ ДОСТОВЕРНОСТЬ В ЛИТЕРАТУРЕ И В НАУКЕ / Криворожский государственный педагогический университет, Украина.

В статье исследованы особенности представления исторической достоверности в литературе и в науке. Автор статьи акцент делает на том, что только комплексный поход к изучению историчности произведения литературы даст возможность сделать объективные выводы о его исторической достоверности.

Ключевые слова: историчность, историческая достоверность.

Kozlov A.V. HISTORICAL AUTHENTICITY IN THE LITERATYRE AND SCIENCE / Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine.

In the article investigates historical authenticity in the literature and science. The author accent on the complex to learn historicity production literature.

Key words: historicity, historical authenticity.

До наївності реалістичні й прагматичні мислителі давніх часів і народів питали людей і самих себе: "Що таке людина?", "Якою має бути держава?", "Хто ми й куди йдемо?", "Камо грядеш, чъловеко?" і под. А різні і в той же час дуже схожі відповіді на такі питання допомагають і нам надійно наближатися до достовірності багатьох знань і навіть істин справжнього олюднення й одухотворення самого буття людства. Все це, на жаль, помітно сприяло й сприяє ідеям "обраності" як окремих особистостей, так і націй та рас, хоча кожен із нас, кожне окремо взяте покоління, окрема що кожна окрема нація чи раса починали, починають і будуть починати, в кращому разі, з генетично олюдненого "нуля", і що ступінь його олюдненості досить легко перевіряється на кожному окремому відрізку історичного поступу.

Так, сьогодні ми озброєні небаченою раніше технікою та інформацією, але й досі толком не можемо пізнати самих себе – своїх найважливіших можливостей. Більше того, ми пробуємо нині створити так звану "посекундну історію людства", але заповнюємо її не тими конкретними думками, словами, діями й діяннями владик і безпосередніх виконавців їхніх та й своїх власних потаємних бажань і рішень, а й міфами, міфологемами та відвертими брехнями, вигадами, вмонтованих у рамки реальних, конструктивних, а то й просто вигаданих чи абстрактних або містифікованих часових, просторових та еволюційних відтінків.

І не варто дивуватися тому, що все це було, є і буде, адже й справді кожна окрема особа, кожне нове покоління все починає зі свого власного початку та ще й далеко не завжди приходять до загальнолюдського й об'єктивного розуміння світу й себе самих.

Та й інших причин усього названого дуже багато: від стану й етапу розвитку науки, від інтелекту та досвіду пошуковця до мінливості зацікавлень у кінцевих результатах досліджень тих людей, котрі поціновують і головне використовують ("споживають") наслідки власне наукових, художньо-образних і практичних пошуків. Давно відомо, що саме вони "роблять погоду" не лише в практичній діяльності людей, а й у мистецтві та в науці. А найстрашніше те, що деякі навіть найвизначніші і "найавторитетніші" митці й науковці часом підлаштовуються не тільки під кожну нову владу (це ще куди не йшло), а й під будь-які модерно-закордонні "впливи" та "моди" (що значно небезпечніше). І все це здійснюється під гаслом пошуків та замін у підходах і методах, методиках технологій хоча, слід визнати: так було, є й буде – тут нічого не змінити. Мабуть, варто думати над іншими – над тим, як саме історикові, письменникові та літературознавцеві й справді наблизити їхні понятійні чи образні здобутки максимально наблизити до житейської, житейсько-історичної та власне історичної достовірності.

За всіх цих причин і умов митці від літератури та науковці від історії потрапляють у лабіринти заангажованого мислення й діяння, адже з одного боку, перед нами наче й справді відкриваються різні шляхи й навіть свободи вибору слова та діяння – що хочеш, пиши або досліджуй, як хочеш, так і твори чи вивчай; а з іншого, без будь-якої "нитки Аріадни" можна навіть по "лабіринтах свободи" ходити до безкінечності довго, оскільки є ще й "рихлість" особистісних цілей творчості та дослідження, і мінливість виявів "над свідомості", і різномасштабність проблем тощо.

Мабуть, потрібна система таких визначальних підходів, методів і принципів та критерії кінцевих оцінок як творів, так і досліджень, котрі "працювали" на образну та понятійну їх достовірність та істинність.

"Відкриття" в архівах і сховищах документів, "новизна добору" та "зіставлень" "маловідомих" (чи й зовсім "невідомих") фактів, протиставлення "нових" документів "старим" породили давно відомий спосіб написання творів чи праць, який ми так легко й безсумнівно назвали "документалізм", яким "успішно" послуговуються (чи грішать?) літературознавці.

Не менш цікавим є й питання про те, як писати історію подій, етносу чи суспільства, а, отже, й літератури: "гребти все підряд густими граблями" та з усього того виводити висновки; чи писати "історії генералів та найвидатніших подій" і потім на тих "визначальних" "вершинах" зводити будови образних чи категоріально-концентрованих історій – хоча достовірність та істинність осмислених саме так може загубитися і в масі всіляких дрібниць, і, звичайно, десь між надто високими "вершинами".

Скоріше за все, в будь-якому випадку нам допомагали й допомагають знання й розуміння законів і закономірностей процесів зародження, становлення, розвитку й розквіту, занепаду й відмирання всього й завжди; розуміння того, що будь-яке відродження можливе тільки як часткове повторення колишнього, навіть революційні та контрреволюційні зміни можуть внести лише тимчасові зміни хіба що в темпоритми еволюції взагалі, а вже про реінкарнацію та про воскресіння варто говорити, видаючи бажане за дійсне, адже в природі все відбувається із закономірностей вічного руху й змін та послідовних мутацій та "консервацій" – все це лише переходи одних форм матерії, мислення й свідомості в інші.

Мабуть, можна було б і далі роздумувати про взаємопов'язаність і взаємозалежність всього і всіх у космогонічній безкінечності, але саме на цьому етапі виникає необхідність згадати, те, що стародавні греки називали історію такою "розповіддю" або таким "оповіданням" про ("живе" і "рухоме") життя окремих реальних людей, племен, етносів, народів і суспільств, виклад подій і фактів у яких усе подається в достатньо чіткій хронологічній послідовності (може саме тому найпереконливішими й досі виявляються "хронічки" та "літописи", "діаріуші" й т. ін.) та ще й конкретних рамках простору й часу, з урахуванням причин, умов і мотивів та наслідків цього складного процесу.

Та й у сучасних тлумачниках історія репрезентується передовсім як наука про "закономірний, послідовний розвиток дійсності" про сам цей систему детермінованих "змін у ній, про процес і про роль особистостей та події у житті як окремих людей, так і суспільств, тобто, історія розглядається як "наука про загальний розвиток того чи іншого народу, країни, суспільства й людства в цілому".

Виходячи з усього того, дати точне визначення місця історії в літературі справді нелегко. Саме тому ми ще й досі дискутуємо про "власне історичні" об'єкти, предмети й шляхи літературознавчих досліджень.

І позаяк усе й усі в світі дійсно знаходяться в постійному русі й поступі, у постійних і найрізноманітніших (навіть часом нами ще далеко не усвідомлених), можна говорити й про такі найважливіші (й дійсно вирішальні) закономірності: детермінованість самого руху історії; хронологічна послідовність еволюційних процесів, а, отже, й поетапність будь-якого їх розвитку; неминучість та взаємопов'язаність суспільних подій і явищ, процесів та етапів, ролей видатних особистостей та пересічних осіб, котрі складають основну масу суспільств тощо. І все це більш-менш проявляється й усвідомлюється нами як у чітко визначеному просторі, так і на всіх рівнях нашого усвідомлення: від генеалогічних інстинктів та рефлексій до філософсько-наукових узагальнень, теорій, концепцій, гіпотез, передбачень та інтуїтивних пророкувань. А тому свідомі вихоплювання чи пропуски їх можуть не тільки поставити під сумнів саму історичну достовірність і поданого в художніх образах або моделях; і викладеного в основних положеннях та висновках історичних та літературознавчих праць.

Значно складніше з надійністю та системою тих принципів, застосування кожного з яких уже саме по собі гарантує нібито реалістичність художнього та істинність наукового бачення історії взагалі чи її певних відтінків подій тощо.

За таких умов переважно аксіологічний зміст і такі ж функції поняття "історична достовірність" при застосуванні для визначення головної ознаки до історичного твору літератури чи якогось "історичних" модифікацій із жанрів художньої літератури, а, отже, й наукової праці історичного характеру варто ще й ще раз осмислити, саму можливість застосування його в ролі й основного критерія образного чи понятійного відтворення історичного процесу.

По-перше, оскільки до значення базового в даному разі слова "вірність" додається ще й семантичне нашарування "досто", котре походить від лексеми "достойно" ("як годиться", "як належить", "правильно"), що надає змістові базового значення особливої стійкості, незаперечності та переконливості.

По-друге, як і будь-які інші, багаті змістом поняття, словосполучення-поняття "історична достовірність" має мінімальну кількість форм його вираження, а тому воно може (певною мірою) бути зарахованим і до розряду термінів (як історичної, так і літературознавчої наук).

По-третє, найбільш стабільною ознакою цього словосполучення-терміну є здатність виокремлювати ті образи, картини світу, твердження, положення і висновки наукової праці, які найближче стоять до справжньої істинності.

По-четверте, митці, історики та літературознавці не можуть не погодитися з тим, що така вказівка на найвищий рівень реалістичності історичних творів художньої літератури, а також наукових праць може стати й незаперечним критерієм визначення достовірності та правдивості ще й кожного окремого факту, кожної складової досліджуваного явища. Лише після цього можна буде сказати, жодна окремо взята (з названих) закономірностей, жоден окремо взятий (із розглянутих) принципів, методів чи підходів не можуть самі по собі гарантувати історичну достовірність твору, потрібна система (системність): від вияву й вивчення визначальних детермінантів досліджуваних думок, слів і дій, діяльності історичних особистостей, соціумів, громад, етносів (і далі в уже названому ланцюжку) та жорстокої хронологічної послідовності; від неминучості законів і закономірностей еволюції взагалі й історичного поступу зокрема

до врахування як неминучих, так й імовірних змін та наслідків процесу еволюції зображуваного досліджуваного: від урахування і до впливів психіки та психології і на творців історії, і на її дослідників та митців слова.

І при всьому цьому необхідно відзначити, що надзвичайно важливі (хай часом і багатослівні) розмови про важливі принципи (історизм, історицизм, документалізм тощо), як і розмови про методи та методики, – перш за все про їх адекватність та ефективність – справді дуже цінні, але якщо ж митець або дослідник справді великий і мудрий, далекоглядний (як у плані ретроспекції, так і в плані перспективи), а тим більше, якщо хтось із них справді геній, то чи потрібно йому вибирати й детально обговорювати на сторінках власного опусу закони й закономірності, принципи й методи, на основі яких він доходить (у даному разі) до історичної достовірності образів і картин світу, положень і висновків ? безумовно, необов'язково – і той, й інший можуть будувати їхні теорії та концепції на знанні й розумінні законів та закономірностей еволюції. А відмінність підходів до роботи митця і науковця полягає в тому, що перший не тільки може (а іноді й повинен) "відходити" від жорстокої послідовності, документально-хронологічної чи фактичної точності, а другий може будувати і положення (й навіть висновки) його дослідження і на всій безкінечності факторів, фактів і фактиків та посилань, і на основі тільки "найважливіших" та "найвизначальніших" із них. Але головним і для митця, і для дослідника є перш за все те, наскільки точно й повно та переконливо (достовірно) відтворюється і процес де термінування та протікання самого процесу історичного поступу в цілому, і природно-генетична та поетапна "вписаність" у нього як кожної окремої історичної особистості, соціуму і т. ін., так і цілих картин світу (з усіма їхніми закономірно-неминучими та казуально-мутаційними порухами та відхиленнями). Але все це разом не означає, що тут пропонується або якась панацея від історичних неточностей (вони в принципі можливі скрізь і завжди) або як ще один догмат – це лише пропозиція одного із досить випробуваних, але не зовсім оформлених творчих чи наукових підходів до відображення й вивчення історії соціуму, етносу, нації, народу й суспільства України.

Більше того, якщо якийсь автор символістичного, абстракціоністичного, декадентського, дадаїстичного, абсурдистського, сюрреалістичного (та й будь-якого іншого формалістичного чи модерністичного та й навіть футуристичного чи якогось подібного) твору так чи інакше відтворює хоча б фрагмент або епізод історичного поступу, його також варто розглянути у поданій тут системі, а не зопалу відкидати тільки тому, що митець творив у сфері так званої "нереалістичної" методології.

УДК 821.161.2-1"19"

ПОЕМА І.КАЧУРОВСЬКОГО "СЕЛО В БЕЗОДНІ" І СУЧАСНИЙ ФОЛЬКЛОР: ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Конончук Т.І., к. філол. н., доцент

Академія адвокатури України

У статті аналізуються типологічні аспекти відображення голодомору 1932-1933 років, про що йдеться в поемі І.Качуровського "Село в безодні" та сучасному фольклорі. Екзистенційні виміри художнього осмислення трагічного буття домінантно виявляють себе в мотивах, які продуктивно працюють як смисло- і формотворчі чинники.

Ключові слова: голодомор, екзистенція, мотив, типологія, фольклор, поема, діаспора.

Конончук Т.И. ПОЭМА И.КАЧУРОВСКОГО "СЕЛО В БЕЗДНЕ" И СОВРЕМЕННЫЙ ФОЛЬКЛОР: ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ / Академия адвокатуры Украины, Украина.

В статье анализируются типологические аспекты отображения голодомора 1932-1933 годов, о чем идет речь в поэме И.Качуровского "Село в бездне" и современном фольклоре. Экзистенциальные измерения художественного осмысления трагического бытия доминантно представлены в мотивах, которые продуктивно работают как смысло- и формотворческие аспекты.

Ключевые слова: голодомор, экзистенция, мотив, типология, фольклор, поэма, диаспора.

Kononchuk T.I. I.KACHUROVSKY'S EPIC POEM "COUNTRY IN THE ABYSS" AND MODERN FOLKLORE: TYPOLOGICAL ASPECTS / The Academy of Advocacy of Ukraine, Ukraine.

The article deals with typological aspects of 1932-1933 famine representation in Ukraine given in the epic poem "Country in the Abyss" by I.Kachurovsky and in modern folklore. Existential dimensions of tragic existence artistic comprehension are dominant in motives which are productive as sense and form creative factors.

Key words: famine, existence, motive, typology, folklore, epic poem, diaspora.